

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923:355/359.08 (042.3)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.52.9-13>А. Беспалько, д-р філософії (спец. "Психологія")
m1halu4@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-7941-9909,

М. Лелюк, наук. співроб.

lelukmischa@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-6255-6096

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

**АЛГОРИТМ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ
У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ ВОЄННИХ (БОЙОВИХ) ДІЙ**

Досліджено питання психологічного супроводу особового складу в районі ведення воєнних (бойових) дій. Розглянуто підходи різних науковців до визначення поняття "психологічний супровід", здійснено обговорення його основних елементів та змісту. Проаналізовано різні наукові підходи до вирішення проблеми психологічного супроводу і можна стверджувати, що психологічний супровід є ефективним засобом для нейтралізації широкого спектра складних, непередбачуваних та динамічних дестабілізуючих внутрішніх і зовнішніх чинників та призначений для роботи з різними категоріями громадян. Запропоновано основні принципи психологічного супроводу особового складу, визначено основні завдання та ключові сфери впливу особистості. Психологічний супровід у загальній системі психологічного забезпечення ЗС України розглянуто як цілісну ієрархічну структуру, яка має визначену мету і завдання, єдину методичну підпорядкованість. В основу технології психологічного супроводу особового складу покладено типові життєві ситуації та проблеми, що виникають під час безпосередньої участі в бойових діях, вікові особливості та ідеї психологічного та соціально-педагогічного супроводу професійної діяльності військовослужбовців. Терміни та основні етапи психологічного супроводу обумовлені, з одного боку, адаптаційними можливостями та особливостями протікання психічних процесів військовослужбовців в умовах надмірного психофізичного навантаження, що викликані гіперекстремальною ситуацією, а з іншого, – нормативно-правовим забезпеченням системи психологічного забезпечення ЗС України та об'єктивною ситуацією на певних театрах бойових дій. Ознаками успішної реалізації психологічного супроводу є: розвиток в особового складу; особистісної готовності до навчання та саморозвитку, зростання волевої саморегуляції та мотиваційної готовності; адекватного сприйняття дійсності; успішного орієнтування в динамічній обстановці; позитивного оцінювання власних можливостей і впевненості у позитивних кінцевих результатах; соціальної активності, зростання впевненості та довіри до найближчого соціального оточення; підвищення самооцінки, зниження рівня показників тривожності та агресивності; особистісної готовності до виконання бойових завдань.

Ключові слова: психологічний супровід, психолог, військовослужбовець, психологічна служба, алгоритм, воєнні (бойові) дії.

Постановка проблеми. Довготривале перебування військовослужбовців у районі проведення воєнних (бойових) дій, систематичне та тривале за часом вогневе ураження авіацією та артилерією ворога, відсутність своєчасної заміни (ротациї) підрозділів накладає максимальні психофізіологічні навантаження на особовий склад. У результаті впливу вищезазначених чинників розвиток соціально-психологічного клімату військових колективів набуває негативного вектора; підвищується рівень соціальної напруги та емоційної нестабільності серед особового складу, зростає рівень недовіри особового складу до керівництва підрозділів, частин. У військовослужбовців знижуються адаптивні функції та набувають розвитку внутрішні дестабілізаційні чинники (підвищена тривожність, агресивність, нервозність тощо). У таких умовах особовий склад як ніколи потребує систематичної та всебічної підтримки згідно з принципами невідкладності, цілісності і простоти, близькості надання допомоги до місця події у відносно безпечному місці, спрямованості на збереження / часткового відновлення фізичного та психічного здоров'я осіб, які переживають / пережили сильну психотравмуючу ситуацію. Своєчасне та систематичне втручання на початкових етапах створить позитивні передумови для зниження рівня розвитку тривожних та депресивних розладів та/або розладів, що пов'язані з отриманою травмою та сильним стресором, сприятиме покращенню загального самопочуття у даний час.

Відповідно до наказу Головнокомандувача ЗС України від 18.10.2021 р. № 305 "Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України" [1] вирішення зазначених

завдань покладається на один із напрямів психологічного забезпечення – психологічний супровід. У результаті проведеного аналізу зазначеного нормативного акту не вдалось встановити порядок, зміст та структуру психологічного супроводу військовослужбовців під час виконання ними бойових завдань у районах проведення воєнних (бойових) дій.

Проведений теоретичний аналіз зазначеної проблеми підтвердив наше припущення про відсутність уніфікованої методологічної бази та загальної концепції психологічного супроводу безпосередньо в районах проведення воєнних (бойових) дій. У зв'язку із зазначенням, вбачаємо доцільність і необхідність проведення дослідження за вказаною тематикою та розроблення відповідного алгоритму роботи військового психолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом питання психологічного супроводу набувають все більшої зацікавленості та актуальності. Різні аспекти проблеми психологічного супроводу знайшли своє відображення в роботах вітчизняних вчених та практичних психологів, які розглядали зазначеного питання залежно від сфери наукових інтересів та роду практичної діяльності, а саме:

- психологічний супровід освітнього процесу досліджували Д. Романовський, О. Зінченко, О. Козакова, З. Савчук і Т. Шаровара та інші;
- психологічний супровід неблагополучних сімей – В. Бойко, Н. Голова, В. Шахрай, В. Шинкарук та інші;
- психологічний супровід працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій – М. Кришталь, О. Дячкова, Г. Федоришин та інші;

• психологічний супровід оперативно-службової діяльності органів і підрозділів Міністерства внутрішніх справ – Є. Кравченко, О. Тімченко, В. Хрістинко, В. Кулаков та інші;

• психологічний супровід військовослужбовців ЗСУ – Г. Ложкін та В. Невмержицький (адаптація військовослужбовців дострокової служби), В. Бараннік (військовослужбовців контрактної служби), А. Агаєв та В. Стасюк (миротворців та миротворчої діяльності), В. Осьодло, С. Грилюк, О. Сафін та інші.

М. Мушкевич теоретично проаналізував поняття психологічний супровід і дійшов висновку, що психологічний супровід є особливою формою пролонгованої соціальної та психологічної допомоги, що спрямована на пошук прихованих ресурсів розвитку, опору на власні можливості і створення умов для переходу особистості до самопомогі. У процесі реалізації психологічного супроводу дослідник виділяє три основні компоненти: діагностику, що є основою для постановки цілей; відбір і застосування методичних засобів; аналіз проміжних і кінцевих результатів [2].

В. Осьодло, С. Грилюк, Л. Тютюнник під психологічним супроводом розуміють комплекс специфічних заходів, що спрямовані на підтримку бойової активності військовослужбовців на високому рівні; усунення негативного впливу чинників стресогенної обстановки; запобігання виникненню і розвитку негативних групових та індивідуальних психічних явищ [3]. Н. Тарасова зазначає, що психологічний супровід здійснюється за такими етапами: інформаційна підтримка, аналіз функціонування домінуючих регуляторних систем, підтримка мотиваційної стабільності, актуалізація вербальних регуляторів, розробка стратегій поведінки в певних ситуаціях і формування мобілізаційної готовності та її реалізація. Головним результатом практичної реалізації зазначених етапів є повноцінна реалізація психологічного потенціалу особистості; розвиток навичок самопізнання, саморозуміння та самовдосконалення; оволодіння комунікативними здібностями; наявність стійкої мотивації досягнення успіху та емоційної гнучкості; підвищення резистентності до дестабілізуючих внутрішніх та зовнішніх чинників [3].

У наказі Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.10.2021 р. № 305 визначено, що психологічний супровід – це комплекс заходів з підтримки оптимального стану психічного здоров'я військовослужбовців під час виконання ними службово-бойових завдань. Реалізація запланованих заходів спрямовується на формування психологічної стійкості до впливу стресових чинників, психологічної готовності до виконання завдань та запобігання виникненню негативних психічних станів [1].

Узагальнюючи існуючі наукові підходи до вирішення проблеми психологічного супроводу, можна стверджувати, що психологічний супровід є ефективним засобом для вирішення складних сімейних ситуацій, оптимізації взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом у складній динамічній системі соціального функціонування, врегулюванні неприємностей при виконанні професійних обов'язків при надмірному психоемоційному навантаженні та призначений для роботи з різними категоріями громадян [2].

Метою статті є визначення змісту та завдань основних етапів практичної реалізації психологічного супроводу особового складу в районах проведення воєнних (бойових) дій, розробка уніфікованого алгоритму психологічного супроводу військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті проведеного дослідження під алгоритмом розуміємо логічну послідовність основних етапів практичної

реалізації заходів для стабілізації психоемоційного стану, відновлення ресурсної сфери особистості. Відновлювальна робота, яка полягає у психокорекції особистісних деструкцій військовослужбовця, зокрема його психічного виснаження, у процесі військово-професійної діяльності здійснюється у формі превентивної реабілітації. Під превентивною реабілітацією розуміємо використання комплексу немедикаментозних засобів, що спрямовано на відновлення резервів здоров'я військовослужбовця [5].

При плануванні та організації процесу відновлення / стабілізації психоемоційної сфери військовослужбовця доречно концентрувати основну увагу на елементах, що спрямовуються на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери. Сутність такої роботи полягає в усвідомленні проблеми та самопомогі, з'ясування того, які особливості сприйняття та поведінки призводять до фіксації симптомів і становлять перешкоду для стабілізації психічного стану [6].

Враховуючи головні сфери впливу на людину, основні напрями цієї роботи сформулюємо таким чином:

1. Пізнавальна сфера (когнітивний аспект, інтелектуальне усвідомлення). Необхідність виявлення та усвідомлення:

- зв'язку між психогенними чинниками і виникненням, розвитком деструктивних видів поведінки;
- особистісної класифікації ситуацій, що спонукають розвиток напруження, тривоги, страху та інших негативних емоцій;
- особливостей поведінки та емоційного реагування в ситуаціях різного ступеня критичності (важливості);
- адекватної самооцінки, реалістичності та конструктивності;
- особистісних потреб, мотивів, установок;
- наявності характерних захисних психологічних механізмів (копінг-стратегій) при вирішенні критичних (небезпечних) ситуацій.

2. Емоційна сфера:

- вербалізація особистих емоцій, їхнього сприйняття;
- усвідомлення наявного емоційного досвіду;
- формування позитивного емоційного забарвлення сьогодення;

• емоційна підтримка;

- розвиток умінь емоційної саморегуляції.

3. Поведінкова сфера:

- підвищення рівня функціонування і зниження рівня тривожних та депресивних розладів;
- встановлення щоденного рівня активності;
- подолання негативних та неадекватних форм поведінки під час суб'єктивно небезпечних (критичних) ситуацій;
- розвиток адекватних форм поведінки у ситуаціях із підвищеним рівнем емоційності та складності.

Алгоритм роботи з психологічного супроводу особового складу спрямовується на підвищення рівня суб'єктної активності, проектування і реалізацію послідовних дій військовослужбовців для зниження суб'єктивного відчуття психічного виснаження та смислового відчуження. Алгоритм є сукупністю послідовно організованих дій, які складаються з визначення цілей, проектування, визначення змісту та підбору комплексу методів і форм профілактики та корекції психічного стану військовослужбовців, і побудови ними позитивного життєвого сценарію. Бажаним результатом втілення алгоритму є формування готовності військовослужбовця до своєчасного й успішного процесу відновлення, забезпеченість нормального ритму життєдіяльності та належного рівня пси-

хологічного комфорту, особистісного вдосконалення і готовності до особистісних змін.

Загальні принципи, покладені в основу алгоритму:

- керованості (підпорядкованість єдиному замислу організації та управління між об'єктом і суб'єктом у процесі взаємодії);
- відповідності мети, основних завдань чинній нормативно-правовій базі;
- комплексності (розгляд з позицій цілісності і системності);
- структурованості (безперервне, поетапне та послідовне виконання алгоритму);
- відтворюваності (можливість застосування в різних підрозділах);
- оптимізації (досягнення максимальних результатів за мінімально можливих ресурсних витрат);
- зворотного зв'язку (оцінка діяльності з подальшою корекцією алгоритму);
- гнучкості та доступності (поєднання групової та індивідуальної форм роботи, з можливістю індивідуального визначення тривалості повного циклу та вибору профільної форми роботи).

Реалізація алгоритму базується на дотриманні таких принципів:

- *принцип "тут і зараз".* Робота з відновлення фокусується на сьогоденних проблемах, а зменшення навантаження на свідомість військовослужбовця відбувається за рахунок самодослідження набутого досвіду (будь-який досвід є надбанням людини, що допомагає в майбутньому уникати подібних помилок);
- *орієнтованість на проблему.* Основна робота спрямована на визначення пріоритетів і цілей, що сприятимуть вирішенню проблеми, а не дистанціюванню від неї;
- *принцип свідомої взаємодії.* Побудова роботи на основі усвідомленого ставлення до проблеми та спільного пошуку шляхів її розв'язання, самоусвідомлення учасниками процесу мети роботи, її основних етапів і завдань;
- *принцип інтегративної системи.* Проблеми розглядаються як взаємозалежність думок-емоцій-поведінки з фізіологічним станом та навколишнім середовищем у широкому сенсі, тобто в єдності соціального, сімейного, фізичного та культурного середовищ;
- *когнітивний принцип.* Вплив стресу на військовослужбовця супроводжується певною тривожністю, яка готує організм до протистояння стресорам шляхом залучення когнітивних ресурсів до процесу аналізу, усвідомлення інформації про можливу загрозу, формування адекватної відповіді фізіологічної системи, зокрема, конструктивної поведінки в небезпечній ситуації;
- *поведінковий принцип.* Наші дії у певних ситуаціях впливають на кінцевий результат проблемної ситуації, певні сприяють, а інші, навпаки.

Враховуючи принцип інтегративної системи, когнітивний і поведінковий принципи, коли, акумулюючи конструктивний досвід виходу із критичної, екстремальної ситуації, військовослужбовець створює передумови для особистісного розвитку, навчається жити, перемагаючи себе та складні життєві обставини. Саме усвідомлення, аналіз життєвої ситуації робить його особистість більш зрілою, психічно адаптованою до діяльності в різних екстремальних умовах.

Алгоритм роботи. Бойові дії є одними з найекстремальніших та кризових етапів у житті будь-якої людини та характеризуються повною зміною умов дійсності та життя загалом, набуттям нових соціальних ролей, контактів, обов'язків та вимог. Своєчасне усвідомлення, переналаштування на нові соціальні виклики сприятиме

збереженню фізичного та психічного здоров'я людини, її успішній професійній діяльності. Перебіг адаптації до нових соціальних викликів у кожної людини є індивідуальним процесом і залежить від особливостей її нервової системи, характеру та темпераменту, розумового розвитку та розвитку комунікативних здібностей. Значний вплив на успішність своєчасної адаптації має рівень авторитету безпосередніх командирів та своєчасна підтримка (психологічний супровід) особового складу.

Психологічний супровід у загальній системі психологічного забезпечення ЗСУ розглядаємо як цілісну ієрархічну структуру, яка має визначену мету і завдання, єдину методичну підпорядкованість. В основу технології психологічного супроводу особового складу, що виконує завдання безпосередньо в районах ведення воєнних (бойових) дій, покладено типові життєві ситуації та проблеми, що виникають під час безпосередньої участі в бойових діях, вікові особливості, ідеї психологічного та соціально-педагогічного супроводу професійної діяльності військовослужбовців. Важливим у процесі практичної реалізації психологічного супроводу є врахування провідного виду діяльності, до якого залучений конкретний військовослужбовець, підрозділ. Успішна реалізація визначених завдань і запланованих заходів на практиці неможлива без особистої готовності офіцера-психолога (психолога) до зазначеної професійної діяльності, чіткого розуміння та усвідомлення особливостей її практичної реалізації.

Мета:

- зниження соціальної напруги у військових колективах;
- попередження виникнення (або усунення) у військовослужбовців дестабілізуючих внутрішніх чинників;
- формування у військовослужбовців адаптивних функцій;
- нормалізація психоемоційного стану для оптимального функціонування.

Завдання:

- аналіз соціально-психологічного клімату у військових підрозділах;
- виявлення осіб з ознаками деструктивної поведінки, психоемоційного виснаження, нервово-психічної нестійкості;
- проведення заходів з психоедукації, командирського (бойового) інформування;
- вирішення конфліктних ситуацій, надання базових знань для керування емоціями та подолання негативних стресових станів;
- формування навичок підтримки особистого психічного стану, стратегії поведінки в екстремальній ситуації;
- формування та утвердження оптимізму і впевненості у власних силах;
- формування позитивного ставлення та мотиваційної готовності до виконання завдань за призначенням.

Цільові групи:

- особовий склад (солдати, сержанти), що брав безпосередню участь у бойових зіткненнях, перебував під вогнем ураженням противника;
- особовий склад (солдати, сержанти), що прибули на доукомплектування підрозділів і не мають досвіду участі в бойових діях;
- молодші офіцери, командири структурної ланки взвод-рота;
- офіцери структур морально-психологічного забезпечення.

Орієнтовний перелік діагностичного інструментарію. При здійсненні психологічного супроводу особового складу у відносно безпечному місці в районі проведення воєнних (бойових) дій доцільне використання

різних методів: спостереження, експертних оцінок, маскотерапії, психогімнастики, методів поведінкової корекції тощо. Із вербальних методів доречно виокремити такі: переконання, навіювання, індивідуальне та групове консультування. Проте вибір конкретного методу залежить від ситуації, яка складається "тут і зараз", визначеного завдання та рівня професійної компетенції офіцера-психолога (психолога).

Терміни та план реалізації. Терміни та основні етапи психологічного супроводу особового складу в районі проведення воєнних (бойових) дій обумовлені, з одного боку, адаптаційними можливостями та особливостями протікання психічних процесів військовослужбовців в умовах надмірного психофізичного навантаження, що викликані гіперекстремальною ситуацією, а з іншого, – нормативно-правовим забезпеченням системи психологічного забезпечення ЗС України та об'єктивною ситуацією на певних театрах бойових дій. Зауважимо, що за результатами проведених спостережень і теоретичних досліджень основними чинниками, що здійснюють вплив на морально-психологічний стан військовослужбовця безпосередньо на позиції виконання бойового завдання, є: постійне негативне очікування, що пов'язане з можливою загибеллю чи пораненням; психологічна депривація; невідповідність реальності дійсності очікування.

Рекомендована тривалість одного заняття з особовим складом – 1 год. Тривалість роботи в роті (батареї) – 1 день. Форма роботи: індивідуальна та групова (5–7 осіб), групова дискусія. Орієнтовне навантаження на одного офіцера-психолога (психолога) до 7 осіб, у разі консультування осіб з ознаками розладу психіки – не більше 4 осіб на день (наказ Головнокомандувача ЗС України від 18.10.2021 р. № 305) [1].

Орієнтовний план реалізації запланованих заходів:

- 1) уточнення вихідних даних про підрозділи (термін перебування, укомплектованість, кількість втрат тощо);
- 2) визначення основних напрямів роботи (психокорекція, психоедукація, індивідуальне та групове консультування, командирське (бойове) інформування);
- 3) попередня оцінка соціально-психологічного клімату в колективі;
- 4) робота з малими соціальними групами та визначення осіб, що потребують додаткової уваги та корекції психічного стану;
- 5) індивідуальна робота з військовослужбовцями, що особисто виявили бажання та такими, що її потребують;
- 6) аналіз проведених дій і формування попередніх висновків.

Практичну реалізацію психологічного супроводу доречно організовувати та проводити у два етапи:

1-й етап – діагностичний. Збір всієї необхідної інформації, отримання відомостей про середовище, у якому перебували військовослужбовці, попереднє формування соціально-психологічної характеристики підрозділу, спостереження та неформальне знайомство з особовим складом, визначення основних напрямів роботи;

2-й етап – проведення запланованих заходів групового та індивідуального консультування, командирського (бойового) інформування, групової дискусії. Під час проведення групового консультування та командирського (бойового) інформування основну увагу слід спрямовувати на:

- зниження рівня соціально-психологічної напруги у військовому колективі;
- визначення рівня мотиваційної готовності підрозділу до безпосередньої участі в бойових діях;
- визначення основних чинників, які негативно впливають на морально-психологічний стан особового складу;

- моніторинг загального емоційного стану підрозділу, психологічного клімату, уточнення наявних проблемних питань та шляхів їх вирішення;

- надання особовому складу теоретичних положень про надання першої психологічної допомоги / самопомоги під час безпосереднього перебування на позиції, у зоні вогневого ураження.

Під час проведення індивідуального консультування основну увагу слід зосередити на:

- визначення основних причин формування фобій (страх безпосередньої участі в бойових діях, отримання важкого поранення, каліцтва, неминучості загибелі) у військовослужбовців;

- попереднє визначення рівня психічної травматизації військовослужбовця;

- визначення рівня особистої мотиваційної готовності військовослужбовця до виконання бойових завдань;

- доведення інформації про види психічних реакцій на зовнішні стресові подразники, які виникають в умовах інтенсивних бойових дій, виконання завдань на бойових позиціях.

Після кожного етапу роботи доречно проводити обмін думками, емоціями та враженнями, проводити аналіз проведених дій.

Ресурси (співпраця):

- заступники командирів бригад з МПЗ – загальна координація діяльності, визначення підрозділів для роботи;

- заступники командирів батальйонів з МПЗ, офіцери-психологи батальйонів – уточнення вихідних даних, попереднє визначення рівня загальної травматизації підрозділу та мотиваційної готовності до виконання завдань за призначенням;

- медичні працівники – отримання даних про кількість особового складу, що отримали черепно-мозкові травми та направлялися на консультацію до лікарів-психіатрів, проходили стаціонарне лікування у спеціалізованих установах;

- встановлення партнерських відносин із клієнтами (військовослужбовцями).

Можливі ризики і перешкоди:

- відсутність мотивації та неготовності керівного складу частини / підрозділу до взаємодії та співпраці з офіцером-психологом (психологом);

- латентність та інфальтивність особового складу;
- підвищений рівень агресивності та недовіри в особового складу;

- відсутність професійної компетентності офіцера-психолога (психолога);

- ігнорування вікових особливостей особового складу.

Кінцеві результати. Практична реалізація алгоритму психологічного супроводу особового складу в районах ведення воєнних (бойових) дій створить позитивні передумови для сприйняття та усвідомлення військовослужбовцем нових соціальних ролей, надасть можливість відносно успішно функціонувати у складному соціальному середовищі, зберегти та укріпити особисте психічне здоров'я, покращити міжособистісні взаємини з побратимами.

Ознаками успішної реалізації психологічного супроводу є розвиток у особового складу:

- особистісної готовності до навчання та саморозвитку;

- зростання вольової саморегуляції та мотиваційної готовності;

- адекватного сприйняття дійсності;

- успішного орієнтування в динамічній обстановці;

- позитивного оцінювання власних можливостей і впевненості в позитивних кінцевих результатах;
- соціальної активності, зростання впевненості та довіри до найближчого соціального оточення;
- підвищення самооцінки, зниження рівня показників тривожності та агресивності;
- особистісної готовності до виконання бойових завдань.

Висновки. Значна кількість постраждалих унаслідок бойових дій активізували проблему мінімізації психічної травматизації особового складу та конструктивного вирішення питання забезпечення високого рівня охорони психічного здоров'я військовослужбовців. Цього можна досягти систематичною та всебічною підтримкою комбатантів відповідно до принципів: невідкладності, цілісності і простоти, близькості надання допомоги до місця події у відносно безпечному місці, спрямованістю на збереження або часткове відновлення фізичного та психічного здоров'я осіб, які переживають (пережили) сильну психотравмуючу ситуацію. Своєчасна та систематична допомога на початкових етапах створить позитивні передумови для зниження рівня розвитку тривожних і депресивних розладів або розладів, що пов'язані з отриманою травмою та сильним стресором.

Постійний і систематичний психологічний супровід сприятиме формуванню особистості, яка здатна переносити надмірне психофізіологічне навантаження, успішно адаптуватися до мінливої та динамічної обстановки в районі ведення воєнних (бойових) дій. Зниження соціальної напруги у військових колективах, попередження виникнення (або усунення) у військовослужбовців дестабілізуючих внутрішніх чинників сприятимуть стабілізації психоемоційного стану і поведінки військовослужбовців, збереженню фізичного та психічного здоров'я.

Перспектива подальших досліджень полягає у пошуку найбільш ефективних методів психологічного супроводу особового складу в районах ведення воєнних (бойових) дій, удосконаленні загальної концепції психологічного супроводу військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України : Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 18.10.2021 р. № 305. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2021/10/nakaz_HK_ZSU-305-2021-Instr-Psykhol-zabezpech_compressed.pdf (дата звернення: 21.09.2022).

A. Bepalko, PhD in Psychology Sci.

m1halu4@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-7941-9909,

M. Lelyuk, Researcher

lelukmischa@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-6255-6096

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ALGORITHM OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PERSONNEL IN THE AREA OF MILITARY (COMBAT) OPERATIONS

The article is devoted to the issue of psychological support of personnel in the area of military (combat) operations. The article considers the approaches of various scientists to the definition of the concept of "psychological support", and describes its main elements and content. As a result of the theoretical overview of various scientific approaches to solving the problem of psychological support, it can be stated that psychological support is an effective tool for neutralizing a wide range of complex, unpredictable and dynamic destabilizing internal and external factors and is designed to work with different categories of citizens. The article proposes the main principles of psychological support of personnel, defines the main tasks and key spheres of personal influence. We consider psychological support within the general system of psychological support of the Armed Forces of Ukraine as a complete hierarchical structure that has a defined goal and task, an integrated methodological subordination. The technology of psychological support of personnel is based on typical life situations and problems that arise during direct participation in hostilities, age-related characteristics and ideas of psychological and socio-pedagogical support of the professional activities of military personnel. The terms and main stages of psychological support are determined, on the one hand, by the adaptation possibilities and peculiarities of mental processes of servicemen under conditions of excessive psychophysical stress caused by a hyperextreme situation, and on the other hand by the regulatory and legal support of the system of psychological support of the Armed Forces of Ukraine and the objective situation in certain theaters of war. The indicators of successful implementation of psychological support is the following development of personnel: personal readiness for learning and self-development; growth of volitional self-regulation and motivational readiness; adequate perception of reality; successful orientation in a dynamic environment; positive assessment of one's own capabilities and confidence in positive final results; social activity, increasing confidence and trust in the immediate social environment; increasing self-esteem, reducing the level of anxiety and aggressiveness indicators; personal readiness to perform combat tasks.

Keywords: psychological support, psychologist, military serviceman, psychological service, algorithm, military (combat) operations.

content/uploads/2021/10/nakaz_HK_ZSU-305-2021-Instr-Psykhol-zabezpech_compressed.pdf (дата звернення: 21.09.2022).

2. Мушкевич М.І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці : зб. наук. пр. / за ред. С.Д. Максименка // Проблеми заг. та педагог. психології. Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2011. Т. XIII, ч. 1. С. 287–294. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/1338> (дата звернення 08.09.2022).

3. Осодло В.І., Грилюк С.М., Тютюнник Л.Л. Сучасний стан і перспективи психологічного забезпечення в Збройних Силах України // Дніпровський наук. часопис публічного управління, психології, права, 2021. № 1. С. 89–98. URL: <http://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/37/34> (дата звернення: 26.09.2022).

4. Тарасова Н.В. Етапи психологічного супроводу спортсменів підлітково-юнацького віку // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки, 2021. Вип. 4. С. 108–114. URL: <http://pj-journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1241/1198> (дата звернення 14.09.2022).

5. Максименко С.Д., Прокоф'єва О.О., Царькова О.В., Кочкурова О.В. Практикум із групової психокорекції : підручник. Мелітополь : ВПЦ "Люкс", 2015. 414 с.

6. Сафін О., Беспалько А. Психологічна декомпресія як система первинного відновлення копіл-ресурсів військовослужбовців, що брали участь у бойових діях // Наук. журн. "Проблеми екстремальної та кризової психології". Нац. ун-т цивільного захисту України, 2021. № 1(1). С. 44–59. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/14704> (дата звернення: 29.09.2022).

References

1. On the approval of the Instructions for the organization of psychological support for the personnel of the Armed Forces of Ukraine: Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine dated October 18, 2021, № 305. https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2021/10/nakaz_HK_ZSU-305-2021-Instr-Psykhol-zabezpech_compressed.pdf [In Ukrainian].

2. Mushkevich, M. I. (2011). The concept of accompaniment in modern psychological science. *Problems of general and pedagogical psychology: coll. of science Ave. Institute of Psychology named after H. S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 13(1), 287–294. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/1338> [In Ukrainian].

3. Osodlo, V. I., Hrylyuk, S. M., Tyutyunnyk, L. L. (2021). The current state and prospects of psychological support in the Armed Forces of Ukraine. *Dnipro scientific journal of public administration. Psychology*, 1, 89–98. <http://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/37/34> [In Ukrainian].

4. Tarasova, N. V. (2021). Stages of psychological support of athletes of adolescent and youth age. *Scientific Bulletin of the Kherson State University. Series: Psychological sciences*, 4, 108–114. <http://pj-journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1241/1198> [In Ukrainian].

5. Maksymenko, S. D.; Prokofieva, O. O.; Tsarkova, O. V.; Kochkurova, O. V. (2019). Workshop on group psychocorrection: textbook: Publishing and printing center "Lux", 414. [In Ukrainian].

6. Safin, O. Bepalko, A. (2021). Psychological decompression as a system of primary restoration of coping resources of military personnel participating in combat operations. *National University of Civil Defense of Ukraine. Scientific journal "Problems of extreme and crisis psychology"*, 1(1). 44–59. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/14704> [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 29.09.22